

«حقوق فضا»

اسناد بین المللی فضا

ترجمه و گردآوری:

دکتر افشین زرنگر

عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج

گلاره رستگاریا

کارشناس ارشد روابط بین الملل

سرشناسه : زرگر، افشین، ۱۳۵۶
عنوان و نام پدیدآور : «حقوق فضا» اسناد بین المللی فضا / ترجمه و گردآوری افشین زرگر، گلاره رستگاریا
مشخصات نشر : تهران: نشر علوم اجتماعی، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری : ۲۲۸ ص.: مصور.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۲۲۱-۲-۹
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
موضوع : حقوق بین الملل هوایی و فضایی
موضوع : Airspace(International law)
موضوع : حقوق فضا
موضوع : Space law
شناسه اثر رده : انگارنیا، گلاره، ۱۳۶۳
رده بندی کنگر : ۱۳۹۵ ج۷/۴۵/ز۴ KZD۱۱۴۵
رده بندی دیویی : ۴۱۳/۲
شماره کتابشناسی ملی : ۴۵۹۰ ۱۷

نام کتاب: «حقوق فضا» اسناد بین المللی فضا

تألیف: افشین زرگر، گلاره رستگاریا

ناشر: علوم اجتماعی

شمارگان: ۳۰۰

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۵

قیمت: ۱۶۰۰۰ تومان

آدرس ناشر: میدان انقلاب، ابتدای جمالزاده جنوبی، کوچه دانشور، پلاک ۵، واحد ۵

تلفکس: ۲۲۰۸۴۹۴۲ همراه: ۰۹۱۲۸۰۲۴۵۸۱

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۵	بخش اول: نگاهی بر حقوق فضا
۶	۱-۱. علاقه، اهمیت حقوق فضا
۱۱	۲-۱. مراحل شکل گیری قواعد حقوق فضا
۱۳	۳-۱. نگاهی بر تاریخ فعالیت های فضایی
۲۰	۴-۱. مرز بین فضا و سدا" از جمله مهم ترین دستور کارهای حقوق بین الملل فضا
۲۲	۵-۱. چه فعالیتی، فعالیت فضایی قابل قضا می شود؟
۲۳	۶-۱. آشنایی با مدارهای زمین (ذات سب مدار وارد)
۲۶	۱-۶-۱. مدار زمین ثابت
۲۸	۲-۶-۱. مدار پایین زمین
۳۲	۱-۶-۳. مدار متوسط زمین
۳۴	۴-۶-۱. بالاترین مدار بیضی شکل
۳۶	۷-۱. نظم بخشیدن به فعالیت های فضایی
۳۸	۸-۱. سازمان ملل متحد به عنوان متصدی مدیریت و تنظیم فعالیت های فضایی
۴۰	۹-۱. کمیته کاربردهای صلح آمیز از ماورای جو (کوپئوس)
۴۱	۱۰-۱. مبانی و اصول حقوق بین الملل
۴۴	۱۱-۱. معاهدات بین المللی در زمینه فضا
۶۳	۱۲-۱. بحث حقوقی اعمال صلاحیت دولت ها در فضا و کرات آسمانی
۶۳	۱۳-۱. موانع و مشکلات پیشروی توسعه و اجرای حقوق فضا
۷۰	۱۴-۱. فعالیت های فضایی ایران
۷۲	۱۵-۱. چرا فضا برای جمهوری اسلامی ایران مهم است؟

- ۱-۱۶ نگاهی کلی بر فعالیت‌های فضایی ایران ۷۸
- بخش دوم: اسناد بین‌المللی مربوط به فضای ماورای جو ۸۳
- الف: معاهدات و کنوانسیون‌های بین‌المللی ۸۳
- ۱-۲ معاهده مربوط به اصول حاکم بر فعالیت‌های دولت‌ها در زمینه اکتشاف و کاربرد فضای ماورای جو، از جمله ماه و دیگر اجرام آسمانی ۸۴
- ۲-۲ موافقت‌نامه مربوط به نجات فضانوردان، بازگرداندن فضانوردان و اشیاء پرتاب شده به فضای ماورای جو ۹۴
- ۳-۲ کنوانسیون مربوط به مسئولیت بین‌المللی در مورد خسارت ناشی از اجسام انسانی ۱۰۰
- ۴-۲ کنوانسیون مربوط به ثبت اشیاء پرتاب شده به فضای ماورای جو آسمان ۱۱۵
- ۵-۲ موافقت‌نامه حاکم بر فعالیت‌های دولت‌ها بر روی ماه و دیگر اجرام آسمانی ۱۲۲
- ب: اصول تصویب شده توسط مجمع عمومی ۱۳۷
- ۱-۲ اعلامیه اصول حقوقی حاکم بر فعالیت‌های دولت‌ها در زمینه اکتشاف و کاربرد فضای ماورای جو ۱۳۸
- ۲-۲ اصول حاکم بر کاربرد قمرهای مصنوعی زمین توسط دولت‌ها برای بخش مستقیم تلویزیونی بین‌المللی ۱۴۱
- ۳-۲ اصول مربوط به سنجش از راه دور زمین از فضای ماورای جو ۱۴۶
- ۴-۲ اصول مربوط به کاربرد منابع انرژی هسته‌ای در فضای ماورای جو ۱۵۳
- ۵-۲ اعلامیه همکاری بین‌المللی در زمینه اکتشاف و کاربرد فضای ماورای جو به سود و در جهت منافع کلیه دولت‌ها. با توجه خاص به نیازهای کشورهای در حال توسعه ۱۶۴
- بخش سوم: قطع‌نامه‌های مرتبط و تصویب شده توسط مجمع عمومی ۱۶۹
- ۱-۳ قطع‌نامه‌های ۱۷۲۱ الف و ب (XVI) مورخ ۲۰ دسامبر ۱۹۶۱: همکاری بین‌المللی در زمینه کاربردهای صلح‌آمیز فضای ماورای جو ۱۷۰
- ۲-۳ پاراگراف ۴ قطع‌نامه ۱۲۲/۵۵ مورخ ۲۰ دسامبر ۱۹۶۱: همکاری بین‌المللی در زمینه کاربردهای صلح‌آمیز فضای ماورای جو ۱۷۲

- ۳-۳ قطع‌نامه ۱۱۵/۵۹ مورخ ۱۰ دسامبر ۲۰۰۴: کاربرد مفهوم
 ۱۷۶ "دولت پرتاب‌کننده"
- ۴-۳ قطع‌نامه ۶۲/۱۰۱ مورخ ۱۷ دسامبر ۲۰۰۷: توصیه‌هایی در زمینه افزایش
 ۱۷۸ اقدام دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی در مورد ثبت اشیای فضایی
- ۱۸۵ بخش چهارم: دیگر اسناد بین‌المللی مرتبط
- ۱-۴ معاهده منع آزمایشات سلاح هسته‌ای در اتمسفر،
 ۱۸۶ د انضای ماورای جو و زیر آب
- ۲-۴ رانسیون مرتبط با پخش سیگنال‌های حامل برنامه انتقال یافته
 ۱۹۰ توسط ماوراء
- ۳-۴ سند اساسی فضا ملی ایالات متحده آمریکا
 ۱۹۸
- ۲۱۷ ضمایم
- ۱-۵ فهرست معاهدات اول، دوم، و سوم متحد در زمینه ماورای جو و دیگر
 ۲۱۸ اسناد بین‌المللی مرتبط
- ۲-۵ موضع ایران در مورد معاهدات رانسیون‌های فوق
 ۲۲۴
- ۳-۵ فهرست آژانس‌های فضایی دارای قابلیت پرتاب
 ۲۲۵
- ۱-۳-۵ فهرست آژانس‌های فضایی با قابلیت ارسال فضایی حامل انسان
 ۲۲۶
- ۲-۳-۵ فهرست ترتیبی کشورها بنابر میزان بودجه اختصاص داده شده به
 ۲۲۶ فعالیت‌های فضایی

مقدمه

یکی از جدیدترین قلمروهای حقوق بین‌الملل، حقوق فضا است که با توجه به پیشرفت‌های فنی و فناوری بشر حدود نیم قرن است که مفتوح و در حال طی مراحل تکوین و تکامل خود است. بشریت در طول قرن بیستم در کنار وقایع تلخ و ناگوار بسیاری که تجربه کرد، شاهد پیشرفت‌های فناوری در عرصه‌های مختلف نیز بود و انسان توانست به بسیاری از زوایای پنهان چهار خلهٔ پهلو برسد، اگرچه این یافته‌ها کم‌تر از قطره‌ای در این اقیانوس بی‌انتهای خلقت قلمداد می‌شود. یکی از این عرصه‌ها فضا بود، عرصه‌ای که انسان‌ها همواره با نگرستن به آسمان و ستاره‌ها، رازها و فہم رازها و مهم‌تر دست‌یافتن بدان را داشته‌اند. این آرزو نیز هم‌چون بسیاری از خواسته‌های بشری در قرن بیستم تحقق یافت و با ارسال اولین ماهواره در دهه ۱۹۵۰ عصر فضا آغاز شد.

عصر فضا را می‌توان نام دوره‌ای دانست که با فعالیت‌هایی هم‌چون، رقابت در فضا، اکتشافات فضایی، فناوری فضایی و پیشرفت‌های ارتباطی و اطلاعاتی در ارتباط است.^۱ عصر فضا از اکتبر سال ۱۹۵۷ پس از پرتاب نخستین قمر مصنوعی متعلق به اتحاد جماهیر شوروی با نام اسپوتنیک^۲ آغاز گشت.^۳ در واقع با آغاز فعالیت‌های فضایی و ورود به عصر فضا که با پرتاب اسپوتنیک در سال ۱۹۵۷ توسط اتحاد جماهیر شوروی تحقق یافت، هم‌چون دیگر قلمروهای فعالیت بشری، ضروری می‌نمود که یک چارچوب مدیریتی و نظم‌بخش ایجاد شود، به‌ویژه اگر این چارچوب دارای ماهیت حقوقی بود می‌توانست اثرگذارتر باشد. بنابر همین

^۱ - آناهیتا وزیري منفرد (گردآورنده و مترجم)، *آستانه حقوق فضا*، تهران: جهاد دانشگاهی دانشگاه

صنعتی امیرکبیر، ۱۳۸۸، صص ۱-۱۷

^۲ - Sputnik

^۳ - Roger D. Launius, "Sputnik and the Origins of the Space Age
<http://history.nasa.gov/sputnik/sputoring.html>

ضرورت بود که به تدریج حوزه جدیدی در حقوق بین‌الملل مفتوح و رژیم حقوقی تازه متولد شده فضا مراحل تکوین خود را در پیش گرفت. اولین اقدامات در جهت کمک به تشکیل رژیم حقوق بین‌الملل فضا، از دریچه مجمع عمومی سازمان ملل متحد و صدور قطع‌نامه‌های مختلف^۱ انجام گرفت و پس از یک دهه از پرتاب اولین ماهواره (اسپوتنیک ۱)، با تلاش‌های مجمع عمومی ملل متحد و خصوصاً کمیته فعالیت‌های صلح‌آمیز ملل متحد مشهور به کوبیوس^۲، زمینه برای تدوین اولین معاهده بین‌المللی فضا آماده شد، و بعداً این تلاش در چارچوب -و به چهار معاهده دیگر تا یک دهه پس از آن دنبال شد.

البته علی‌رغم همه تلاش‌های بزرگی که به‌ویژه از دریچه سازمان ملل متحد در جهت توسعه حقوق بین‌الملل فضا انجام گرفته، متأسفانه هنوز خلاءهای زیادی وجود داشته. در این مدت در کنار تلاش‌های سیاسی که در چارچوب مجامع بین‌المللی (عمدتاً زیرکمیته حقوقی کوبیوس) انجام گرفته است، محققان و اندیشمندان نیز تلاش کرده‌اند که چه در جهت معرفی این قلمروی جدید حقوق بین‌الملل و چه در تکامل و حل مشکلات لاینحل آن تأمل و تعمق نموده و مساعی خود را جزم نمایند. البته باید متأسفانه به این تلاش‌ها، به‌نظر می‌رسد که هنوز چندان توجهی به این حوزه مهم حقوق بین‌الملل نشده و به‌ویژه در ایران حتی در جامعه آکادمیک کشور (حقوقی و سیاسی) رشد مطلوبی نداشته است. با توجه به پیشرفت‌های فضایی ایران در سالیان اخیر و نیز بنابر اهمیت فضا در امور سیاسی، امنیتی و اقتصادی ملت‌های مختلف، امروزه نیاز جدی در زمینه مطالعه و بررسی در مورد حقوق فضا و سیاست فضا مشاهده می‌شود و بایستی ادبیات حقوقی فضایی را مرتبط با این حوزه در امتداد و تناسب با پیشرفت‌های فضایی کشور و نیز جهان توسعه یابد. همین امر انگیزه‌ای شد تا مطالعاتی در این قلمروی نسبتاً جدید و البته بسیار مهم و حیاتی صورت گیرد. در گام اول بنابر خلاء بزرگی که در زمینه عدم وجود متن‌های فارسی اسناد بین‌المللی فضا

^۱ - برای بررسی قطع‌نامه‌های صادر شده از سوی مجمع عمومی به تارنمای دفتر ملل متحد برای امور

ماورای جو (UNOOSA) رجوع شود: <http://www.unoosa.org>

^۲ - COPUOS (Committee on the Peaceful uses of Outer Space)

مشاهده شده، تلاش می‌شود مهم‌ترین و اصلی‌ترین اسناد بین‌المللی به‌ویژه معاهدات بین‌المللی فضا و نیز قطع‌نامه‌های صادر شده از سوی مجمع عمومی در مورد فضای ماورای جو جمع‌آوری و به فارسی برگردانده شود. این مهم در اثر حاضر ارائه می‌شود. و اما در تلاش دیگری که در دست انجام است سعی خواهد شد حقوق بین‌الملل فضا در قالب موضوعات مختلف و متنوع ارائه شود، بی‌تردید تحلیل و تفسیر اسناد بین‌المللی فضا در این پژوهش در صدر توجه قرار خواهد گرفت. امید است اثر حاضر مقدمه‌ای مناسب برای انجام هرچه بهتر پژوهش دوم باشد. که در آینده‌ای نزدیک به جامعه دانشگاهی و علاقه‌مندان عرصه فعالیت‌های فضایی تقدیم خواهد شد.

اما ذکر نکاتی در مورد اثر حاضر خالی از لطف نمی‌باشد. عمده مطالب این کتاب ترجمه‌ای است از "مجموعه معاهدات و اسناد ملل متحد در زمینه فضای ماورای جو"^۱ که توسط دفتر امور فضای ماورای جو ملل متحد تهیه شده است. البته در ترجمه معاهدات پنج‌گانه تلاش شد تا در صورت امکان از ترجمه‌هایی که در گذشته صورت گرفته نیز استفاده شود، که متأسفانه جز موافقت‌نامه نجات و کنوانسیون مسئولیت امکان‌پذیر نبود. دستیابی به ترجمه‌های فارسی دیگری مهیا نشد. لازم به ذکر است که علی‌رغم تطبیق مجدد متن انگلیسی دو معاهده مذکور با نسخه‌های ترجمه شده فارسی، این دو معاهده نیز مجدداً ترجمه شده است تا متنی دقیق‌تر و البته هماهنگ‌تر با دیگر بخش‌های این اثر ارائه شود. هم‌چنین قابل یادآوری است که در ترجمه این اسناد سعی شد که کلیه متون به دقت و با تمام جزئیات به فارسی برگردانده شود، بنابراین روانی متن فدای دقت شده و از این‌رو ترجمه کلمه به کلمه متون در توجه قرار گرفته است. معادل اصطلاحات و مفاهیم مهم متون نیز در پی‌نوشت‌ها به انگلیسی آمده است تا سؤالات و ابهامات در مورد ترجمه تا حد امکان کاهش یابد.

^۱-United Nations Office for Outer Space Affairs, United Nations Treaties Principles on Outer Space and Related General Assembly Resolutions, United Nations, New York, 2008

امید است این اثر که بی‌تردید خالی از ایراد و کاستی نمی‌باشد بتواند به حداقل نیازهای علاقه‌مندان به حقوق فضا پاسخ گفته و قدمی کوچک باشد برای پژوهش‌های بیش‌تر و گسترده‌تر در این قمری مهم مطالعاتی.